Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta
Ústav geochemie, mineralogie a nerostných zdrojů

Způsoby stanovení rychlosti oxidace sulfidů

Bakalářská práce

Kateřina Pelikánová

Vedoucí bakalářské práce: doc. RNDr. Martin Mihaljevič

Praha 2008

SUMMARY

Pyrite, chalcopyrite, pyrrhotine, sphalerite and galena are the most frequently sulphides at the Earth's surface and they are involved in many processes, which can have negative impact on environment and quality of aqueous reservoirs. Oxidation of sulphides is a key agent in several mineral processing and hydrometallurgical systems. Specially it can result in the acidification of large tracts of stream, river, and lake systems and the destruction of living organism. Where anthropogenic influences have been involved, this is termed acid mine drainage (AMD). In spite of many decades of research, the key controls of mechanisms and hence rates of the oxidation of sulphides remain poorly understood. In the future more studies of these mechanisms are needed. Tendency of experiments is to decrease negative impacts on the biota.

This paper is summarized a few possible way of measurement of the rate of sulphide oxidation, on which experiment has been done in last years by scientists from all over the world. For example, measurement of oxidation rate is a function of changing partial pressure, pH, Eh and contact angle. Oxidation of pyrrhotine is illustrated by three different oxidants. The paper shows results in clear plots.

Obsah:

Abstrakt i

Summary ii

Obsah iii

Seznam obrázků iv

Seznam tabulek v

Seznam použitých zkratek vi

Poděkování vii

1.ÚVOD 1

1.1 Zvětrávání sulfidů 1

1.1.1 Pyrit 1

1.1.2 Chalkopyrit 2

1.1.3 Pyrhotin 2

1.1.4 Galenit 2

2. ZPŮSOBY STANOVENÍ OXIDACE SULFIDŮ 2

2.1 Měření rychlosti oxidace pyritu jako funkce parciálního tlaku 3

2.1.1 Naměřené výsledky 4

2.2 Měření rychlosti oxidace pyritu pomocí úhlu smáčení 5

2.2.1 Naměřené výsledky 5

2.3 Měření rychlosti oxidace u pyrhotinu v závislosti na oxidačním činidle 6

2.3.1 Naměřené výsledky 7

2.3.1.1 Oxidace kyslíkem 7

2.3.1.2 Oxidace iontem Fe^{3+} 8

2.3.1.3 Neoxidační rozpouštění 8

2.4 Měření rychlosti oxidace pyritu kyslíkem pomocí vibrační spektroskopie 9

2.4.1 Naměřené výsledky 9

2.4.1.1 Průtokové experimenty ve tmě 10

2.4.1.2 Fotochemické průtokové experimenty 10

2.5 Pozorování oxidace galenitu užitím Ramanovy spektroskopie 12

2.5.1 Ramanovo spektrum při nízkém a vysokém výkonu laseru 12

2.6 Měření rychlosti oxidace sulfidů pomocí vsádkových a kolonových experimentů 14

2.6.1 Vsádkový experiment 14

2.6.2 Kolonový experiment 15

2.6.3 Výpočet rychlosti 15

3. ZÁVĚR 17

4. POUŽITÁ LITERATURA 18

Seznam obrázků

Obr. 1. Náčrt upraveného Barcroftova aparátu (3)
Obr. 2. Graf závislosti spotřeby kyslíku při oxidaci (4)
Obr. 3. Grafy naměřených hodnot spotřeby kyslíku (4)
Obr. 4. Graf znázorňuje zjevné úhly smáčení měřené na povrchu ICPY (5)
Obr. 5. Grafy znázorňují konstantní rychlost snižování zjevného úhlu smáčení (6)
Obr. 6. Graf oxidace pyrhotinu molekulárním kyslíkem v pH 2,75;25 °C (7)
Obr. 7. Graf oxidace iontem Fe^{3+} v pH = 2,50; 25 °C; $Fe_{int}^{3+} = 1 \times 10^{-3}$ mol/l (8)
Obr. 8. Graf neoxidačního rozpouštění pyrhotinu v pH = 2,75; 25 °C (9)
Obr. 9. Graf spektra naměřeného během 30 hodin (10)
Obr. 10. Grafy spektra naměřeného během 22 hodin (11)
Obr. 11. Graf finálního spektra vybrané pro každou experimentální podmínku (11)
Obr. 12. Graf Ramanova spektra čistého galenitu s použitím nízkého výkonu laseru (12)
Obr. 13. Graf Ramanova spektra čistého galenitu s použitím vysokého výkonu laseru (13)
Obr. 14. Ramanovo spektrum čerstvě oxidovaného galenitu (13)
Obr. 15. Loužící aparatura (15)
Obr. 16. Koncentrace železa a arsenu ve výluhu sloupcového experimentu při teplotě 6 a 25 °C (15)
Obr. 17. Reakční rychlosti oxidace sulfidů jako funkce specifického povrchu vzorků (16)

Seznam tabulek

Tab. 1. Přehled rychlostí oxidace pyritu ve vlhkém vzduchu (3)
Tab. 2. Rychlosti oxidace pyrhotinových vzorků molekulárním kyslíkem (7)
Tab. 3. Rychlosti oxidace pyrhotinu iontem Fe^{3+} v pH = 2,75; 2,50; 25 °C (8)
Tab. 4. Rychlosti neoxidačního rozpouštění pyrhotinu v pH = 2,75; 25 °C (9)
Tab. 5. Přehled maximálních píků vybraných sulfooxidů v koordinačních komplexech (11)

Seznam použitých zkratek

Φ	vlhkost vzduch, %
AMD	kyselé důlní vody
ATR	Zeslabená úplná reflektance
ARD	kyselé povrchové vody
BET	Brunaur, Emmett, Teller analýza plochy povrchu
EDS	Energeticky disperzní spektroskopie
FESEM	Vysokorozlišovací rastrovací elektronová mikroskopie
FTIR	Fourierova infračervená transformační spektroskopie
FAAS	Plamenová atomová absorpční spektrofotometrie
ICPY	Illinoiský uhelný pyrit
KYPY	vzorek minerálního pyritu - Kentucky
n	látkové množství, mol
PAPY	vzorek minerálního pyritu - Pittsburg
PUPY	vzorek minerálního pyritu – Peru
SERS	Spektroskopie povrchově zesíleného Ramanova rozptylu
SPPY	vzorek minerálního pyritu – Španělsko
t	teplota, °C
XRD	Rentgenová difrakční analýza

Děkuji doc. RNDr. Martinu Mihaljevičovi, vedoucímu bakalářské práce za odborné rady, trpělivost a čas, který mi věnoval.

1.ÚVOD

Sulfidy jsou běžné minerály doprovázející horniny a ložiska rud zemské kůry. Mezi nejhojnější sulfidy na povrchu Země patří pyrit, arzenopyrit, pyrrhotin, galenit, sfalerit a pyrit. Zvětrávání těchto minerálů je důležitým procesem ovlivňujícím aciditu okolního prostředí. Velkou mírou se podílí na vzniku kyselých důlních vod (AMD) a kyselých povrchových vod (ARD), které mohou mít velmi vážný dopad na biotu a kvalitu rezervoárů vody (Jerz a Rimstidt, 2004). Z tohoto důvodu je již po několik desetiletí vkládáno velké úsilí do studií oxidace sulfidů s cílem snížit jejich dopad na životní prostředí. Nejmodernější studie se zabývají stanovením reakčních mechanismů oxidace sulfidů. Tyto mechanismy jsou velmi složité a navzdory mnoha desítkám let výzkumů zůstávají nedostatečně vysvětlené. Velkou měrou je to vzhledem ke složitosti těchto procesů vodní oxidace, která zahrnuje složitý komplex elementárních reakcí. Basolo a Pearson (1967) poukázali na to, že základní kroky redoxních reakcí téměř vždy zahrnují přenos jediného elektronu v danou chvíli tak, že oxidace monosulfidických minerálů jako je galenit nebo sfalerit uvolňující sulfát musí sestávat až z 8 základních kroků a oxidace disulfidů (pyrit, markazit) vyžaduje až 7 základních kroků. Tyto procesy jsou dále komplikované skutečností, že sulfidy jsou polovodiče a reakce tudíž probíhají v přírodě elektrochemicky. Polovodivé vlastnosti sulfidických minerálů jsou závislé na přesném složení a nebo dokonce na oblasti výskytu jednotlivých vzorků (Rimstidt and Vaughan, 2003). Rychlost oxidace je závislá na mnoha faktorech jako je koncentrace kyslíku, koncentrace Fe^{3+}, teplota, specifický povrch, přítomnost acidofilních mikroorganismů (např. Acidothiobacillus ferrooxidans).
Cílem této práce bude nastínění několika vybraných experimentálně vyzkoušených způsobů stanovování rychlostí oxidace u nejčastěji se vyskytujících sulfidů.

1.1 Zvětrávání sulfidů

Zvětrávací procesy probíhají na zemském povrchu nebo v jeho bezprostřední blízkosti. V závislosti na klimatických podmínkách může probíhat zvětrávání mechanické nebo chemické, zpravidla probíhají oba typy zvětrávání současně.
Při mechanickém zvětrávání dochází pouze k desintegraci horniny a mechanickému rozmělňování zrn. Při chemickém zvětrávání dochází k rozkladu primárních minerálů a k následnému vzniku nových nerostných asociací. Různé druhy sulfidů oxidují odlišnými reakčními mechanismy. Pro názornost uvádím níže reakce oxidace některých vybraných sulfidických minerálů.

1.1.1 Pyrit

Rozklad pyritu bývá schématicky znázorňován pomocí následujících rovnic (1,2,3) (Gissinger et al.1998):

$$FeS_2 + 7/2O_2 + H_2O \Rightarrow Fe^{2+} + 2SO_4^{2-} + 2H^+ \quad (1)$$

$$FeS_2 + 15/2H_2O_2 \Rightarrow Fe^{3+} + 2SO_4^{2-} + H^+ + 7H_2O \quad (2)$$

$$FeS_2 + 14Fe^{3+} + 8H_2O \Rightarrow 15Fe^{2+} + 2SO_4^{2-} + 16H^+ \quad (3)$$

Jako oxidační činidlo může působit O_2, Fe^{3+} a H_2O_2. Přesný mechanismus rozkladu pyritu za atmosférických podmínek není doposud objasněn a samotné reakční rovnice nevypovídají o skutečném mechanismu a kinetice reakcí.

1.1.2 Chalkopyrit

Oxidace chalkopyritu se uskutečňuje pomocí Fe^{3+} v kyselém prostředí za vzniku elementární síry. Síra se regeneruje za vzniku H_2SO_4 a Fe^{2+} na Fe^{3+}, konečnými produkty jsou hydroxid železitý, oxyhydroxidy a různé formy jarositu.(http://skripta.dictor.net/genet_min/g_35.php, 21.2.2008)

$$CuFeS_2 + 4Fe^{3+} \Rightarrow 5Fe^{2+} + Cu^{2+} + 2S^0 \quad (4)$$

$$3Fe^{3+} + 2SO_4^{-2} + 6H_2O \Rightarrow Fe_3(SO4)_2(OH)_6^- + 6H^+ \quad (5)$$

1.1.3 Pyrhotin

V případě, že je primárním oxidantem pyrhotinu O_2 probíhají reakce podle následujících rovnic (Janzen et al., 2000):

$$Fe_{1-x}S+(2-0.5x)O_2+xH_2O \Rightarrow (1-x)Fe^{+2}+SO_4^{-2}+2xH^+ \quad (6)$$

$$2F^{+2}+0.5O_2+2H^+ \Rightarrow 2Fe^{+3}+H_2O \quad (7)$$

$$Fe^{+3}+3H_2O \Rightarrow Fe(OH)_{3(s)}+3H^+ \quad (8)$$

Je-li hlavním oxidantem Fe^{+3} může být oxidace ilustrována následující rovnicí (Janzen et al., 2000):

$$Fe_{1-x}S+(8-2x)Fe^{+3}+4H_2O \Rightarrow (9-3x)Fe^{2+}+SO_4^{-2}+8H^+ \quad (9)$$

1.1.4 Galenit

V případě oxidace galenitu (PbS) vzniká mnoho forem oxysulfátů jako např. $PbO.PbSO_4$, $3PbO.PbSO_4$ a $4PbO.\ PbSO_4$ (Shapter et al., 2000).

2. ZPŮSOBY STANOVENÍ RYCHLOSTI OXIDACE SULFIDŮ

Tab.1. ukazuje vybrané naměřené rychlosti oxidace pyritu. Morth a Smith využili spotřebu kyslíku jako rychlost určující proměnnou, ostatní autoři využili vlhkostních cel a pozorovali produkci sulfátů určujících rychlost oxidace pyritu.
Mnoho studií oxidace pyritu využívá vlhkostních cel. Tyto experimenty jsou postaveny na zavodnění sloupce pyritického materiálu, který je poté vysušen a dojde k vytvoření částečně nasycené směsi. Podobné podmínky vznikají přímo v důlních hlušinách. Rychlosti hlášené studiemi pomocí vlhkostních cel se pohybují v rozmezí $10^{-6,5} - 10^{-8,7}$ mol O_2/m^2s.

Study	Rate (mol O_2/m^2sec)	T	O_2 Dependence	Species Monitored
Morth and Smith (1966)*	$10^{-7.7}$ in air $10^{-7.2}$ in 100% O_2	25	Fractional order	Oxygen
Brayley (1960)	$10^{-6.5}$	N/A	1st order	Sulfate
Rogowski and Pionke (1984)	$10^{-7.4}$	25	Not determined	Sulfate
Nicholson et al. (1988)	$10^{-8.7}$	23	Fractional	Sulfate
Hammack & Watzlaf (1990)	$10^{-5.7}$ surface rate (XPS) $10^{-8.7}$ bulk rate	25	0 order >10% 1st order > 5%	Sulfate

*Includes two unpublished M.S. theses (Birle, 1963 and Kim, 1964)

Tab.1. Přehled rychlostí oxidace pyritu ve vlhkém vzduchu (Jerz a Rimstidt, 2004)

2.1 Měření rychlosti oxidace pyritu jako funkce parciálního tlaku

Jerz a Rimstidt (2004) vyvinuli možnost měřit rychlost oxidace pyritu vlhkým vzduchem jako funkci parciálního tlaku kyslíku, která umožní kvantitativní stanovení rychlosti chemické reakce probíhající na povrchu vzorku. Měření probíhalo pomocí upraveného Barcrofova tlakoměru jak (Obr.1.), který byl již dříve využíván biology k měření rychlosti respirace.

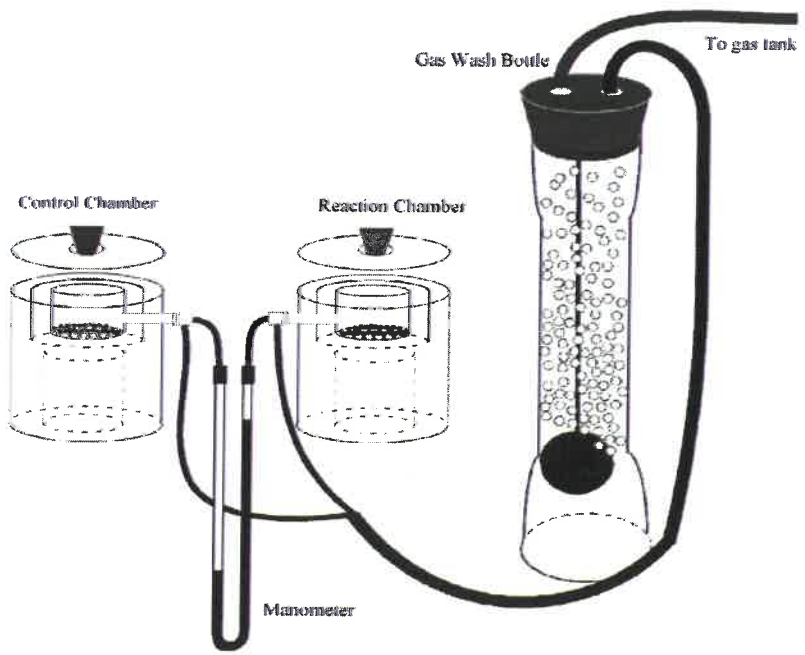

Obr.1. Náčrt upraveného Barcroftova aparátu použitého k oxidačním experimentům. Reaktor je složen ze dvou komor spojených manometrem.Komory jsou hermeticky uzavřené během experimentu. Reakční komora (pravá) obsahuje vzorek pyritu, kontrolní komora (levá) křemenný písek (Jerz a Rimstidt, 2004).

Objem v kontrolní komoře je rovný objemu vzorku. Manometr je 300 mm dlouhá skleněná trubice ohnutá do tvaru písmene U do poloviny naplněná kapalinou o hustotě 0,869 g/ml. Tekutina má zhruba 15x vyšší hustotu než rtuť a tudíž je i 15x citlivější na tlakové změny. Všechny změny tlaku měla za následek spotřeba kyslíku.
Změna tlaku v jedné komoře, závisející na druhé komoře je dokumentována změnou výšky stavu kapaliny v mm, zvedání ručičky manometru. Tento rozdíl byl přepočítán na spotřebu kyslíku v jednotkách mol.
Experiment probíhal v těchto podmínkách: t = 25°C, Φ = 96,8 %, P_{O2} = 0,21; 0,60; 1,00. Během pokusu byl zaznamenáván čas, výška kapaliny, teplota lázně, pokojová teplota a atmosférický tlak. Při stejném tlaku Jerz a Rimstidt (2004) vždy vykonali 4-5 duplicitních pokusů.

2.1.1 Naměřené výsledky

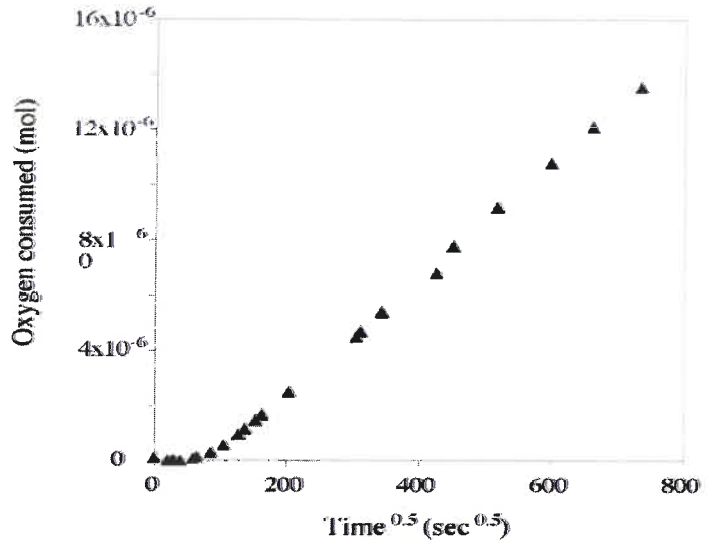

Obr.2. Graf závislosti spotřeby kyslíku při oxidaci. Počet spotřebovaných molů kyslíku je převážně lineární funkcí druhé mocniny času (Jerz a Rimstidt, 2004).

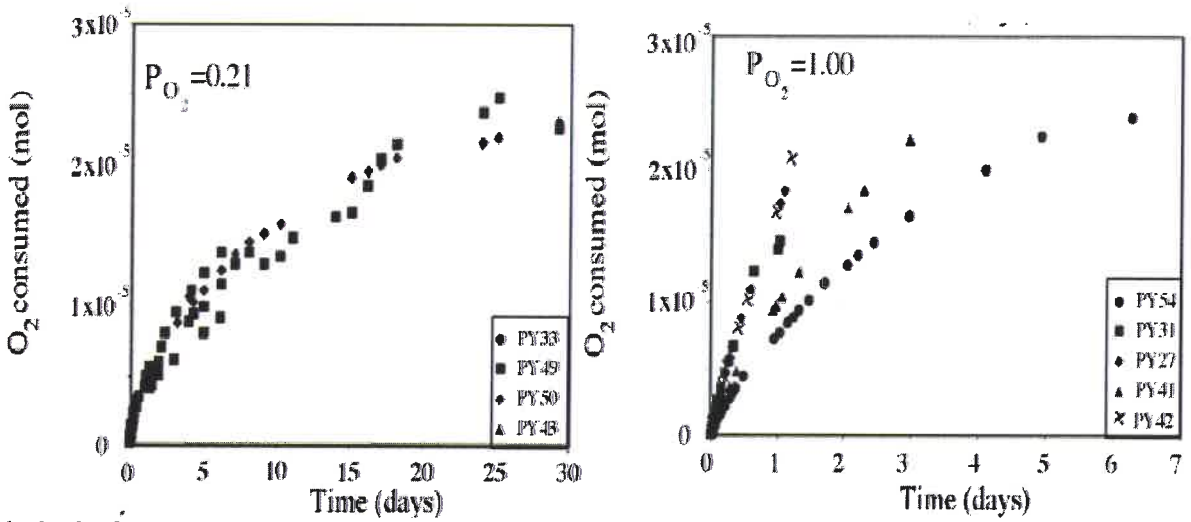

Obr.3. Grafy naměřených hodnot spotřeby kyslíku oxidací při parciálním tlaku P_{O2}=0,21 a P_{O2} =1 (Jerz a Rimstidt, 2004).

Výsledky ukazují, že nejrychleji byl kyslík spotřebován při 100% P_{O2} a nejpomaleji při 21% P_{O2} . Po vyndání zrn pyritu z komor, držela zrna ve hrudkách, což potvrdilo předpoklad vytvoření roztoku na povrchu zrn během oxidace. Po vysušení byla ke sledování povrchu využita metoda FESEM a soli železa a síry byly identifikovány pomocí EDS.
Jerz a Rimstidt (2004) tímto experimentem dokázali, že rychlost spotřeby O_2 pyritem je funkcí času a parciálního tlaku kyslíku. Rychlost spotřeby kyslíku se s časem zpomaluje a počáteční rychlost reakce je vyšší, když je vyšší parciální tlak O_2.

2.2 Měření rychlosti oxidace pyritu pomocí úhlu smáčení

Raichur et al. (2000) zpracovali novou techniku kvantifikace kinetiky oxidace povrchu pyritu použitím měření úhlu smáčení kapiček vody na povrchu vzorku. Díky této metodě mohou být současně studovány účinky oxidace a zároveň účinek hydrofobie povrchu pyritu. Pro srovnání byly použity vzorky z uhelných a rudních zdrojů.
K měření úhlu smáčení byl použit Ramé-Hart goniometr Model 100-00. Vzorky byly vybroušeny a leštěny. Měření probíhalo v přítomnosti vzduchu a v atmosféře dusíku. Kapičky vody o velikosti 2 μl byly umístěny na povrch. Úhel smáčení byl měřen na obou stranách kapky.

2.2.1 Naměřené výsledky

Velikost kapiček umístěných na povrchu pyritu se v obou atmosférách rychle snižovala s dobou kontaktu a nakonec po určité době úplně zmizely. Úhel smáčení měřený v těchto dynamických podmínkách nemusí nutně pravdivě reprezentovat povrchovou hydrofobii čistých neoxidovaných sulfidů a proto byl definován zjevný úhel smáčení.
Změny úhlu smáčení v čase na vzduchu i v atmosféře dusíku mohou být přisuzovány dvěma důvodům. Vypařování vodného roztoku při konstantní teplotě a povrchové oxidaci. Rychlost vypařování by měla být stejná v různých hodnotách pH i v různých atmosférách, dokud je stejná relativní vlhkost a iontová síla. Je také známo, že úhel smáčení je nezávislý na velikosti kapičky, ale musí být malá, aby se co nejvíce eliminovaly vlivy gravitace a tenzní účinky. Vypařování tedy může měnit velikost kapky, ale úhel smáčení zůstane nezměněn. Ke změně úhlu smáčení tedy dochází vlivem povrchové oxidace pyritu (Raichur et al., 2000).

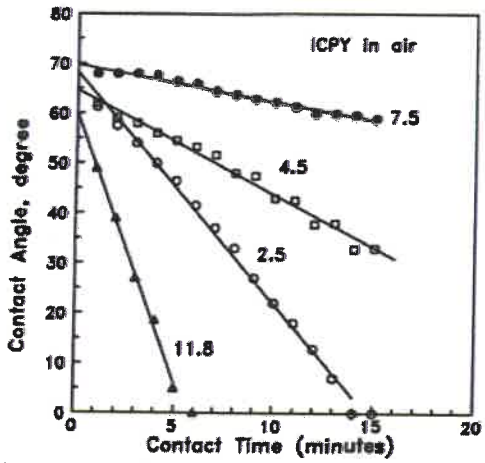

Obr. 4. Graf znázorňuje zjevné úhly smáčení měřené na povrchu ICPY ve vzduchu jako funkci doby kontaktu. pH kapek vody je zaznamenáno v grafu (Raichur et al., 2000).

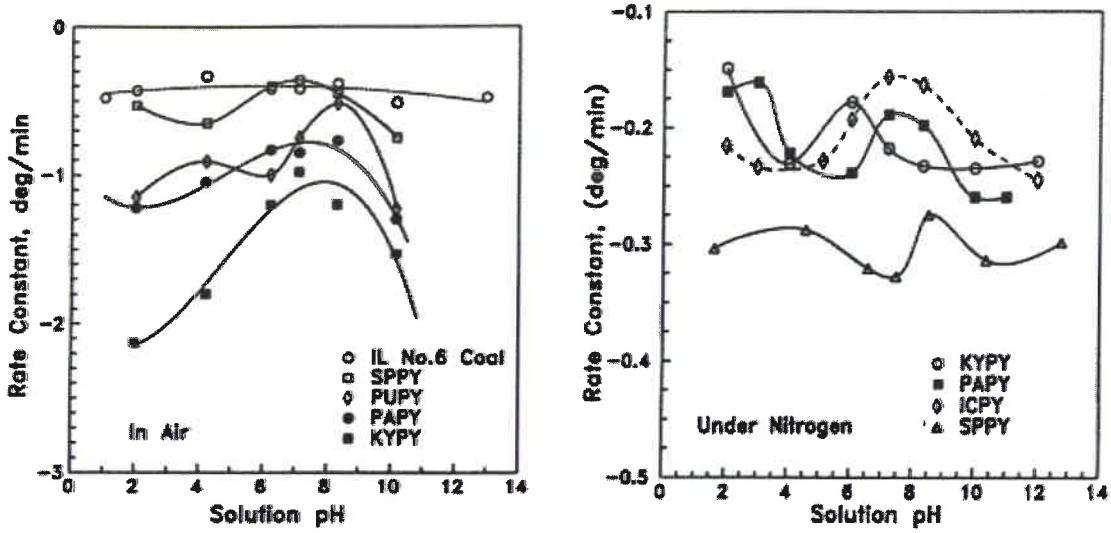

Obr. 5. Grafy znázorňují konstantní rychlost snižování zjevného úhlu smáčení na vzduchu a v atmosféře dusíku jako funkci pH roztoku u různých vzorků pyritu (Raichur et al., 2000).

Z Obr. 4 je patrné, že úhel se zmenšuje se zvyšující se dobou kontaktu. Důležité je, že rychlost redukce zjevného úhlu smáčení byla rozdílná v různých pH jak ukazuje Obr. 5.
Podobně byly stanoveny rychlosti oxidace v atmosféře dusíku. Zmenšováni zjevného úhlu smáčení v dusíkové atmosféře bylo u všech vzorků pomalejší než na vzduchu.
Raichur et al. (2000) předpokládají, že oxidace počne jakmile je voda v kontaktu s povrchem pyritu podle reakce (10).

$$FeS_2+H_2O+{}^1/_2O_2 \rightarrow Fe(OH)_2(s)+S_2^0 \qquad (10)$$

Díky měření úhlu smáčení může být studován hydrofobní účinek vzorků pyritu. Výsledky ukázaly, že povrchy uhelných pyritů oxidovaly mnohem rychleji na vzduchu než rudní pyrity. Oxidační rychlost pyritu je závislá na pH roztoku a minimální rychlost byla pozorována v oblasti neutrálního pH. Reakční produkty vytvořené na povrchu pyritu během oxidace udělaly povrch méně hydrofobním, což bylo indikováno zmenšujícím se úhlem smáčení.

2.3 Měření rychlosti oxidace u pyrhotinu v závislosti na oxidačním činidle

Několik studií zabývajících se oxidací pyrhotinu poukazuje na významné rozdíly mezi rychlostmi a reakčními produkty oxidace pyrhotinu ve srovnání s oxidací pyritu. Předchozí výzkumy prokázaly, že Fe^{3+} je důležitý oxidant. Nicméně nebyly žádné detailnější zprávy studující vliv Fe^{3+} na rychlost oxidace pyrhotinu. Janzen et al.(2000) vyjasnili a kvantitativně stanovili rozdíly v oxidačním chování pyrhotinových vzorků s různou krystalickou strukturou (monoklinická, hexagonální), různým obsahem stopových prvků a určit roli Fe^{3+} v oxidační reakci. Spočítali rychlost oxidace vzdušným kyslíkem i iontem Fe^{3+}. Zhodnotili také neoxidační rozpouštění a porovnali ho s oxidačním rozpouštěním. Pomoci XRD bylo zjištěno procentuální složení hexagonálních, monoklinických a orthorombických forem v pyrhotinových vzorcích. Byla nalezena široká škála od úplně čistých hexagonálních vzorků až po vzorky se zastoupení troilitu. Složení vzorků bylo určeno použitím elektronové mikroanalýzy (JOEL JXA-8600). Hodnoty specifických povrchů byly stanoveny pro většinu zrnitostních tříd použitím BET metody (GEMINI IIn2375).
Všechny studie oxidace kyslíku byly prováděny v 0,65 l průtokovém vzduchovém reaktoru. Reaktor byl diky vodní lázni udržován v konstantní teplotě. Přenos kyslíku a míchání bylo zprostředkováno skrz sintrové porézní síto.

Studie oxidace s Fe^{3+} byly vykonány v dusíkové atmosféře použitím 0,43 l velkých kontinuálně spojených reaktorů v konstantních teplotách od 7,5 – 35 °C. Navážka pevné látky byla 3,9 g/l a pH bylo regulováno pomocí HCl v rozmezí 2-3.

2.3.1 Naměřené výsledky

2.3.1.1 Oxidace kyslíkem

Tabulka 2 ukazuje spočítané rychlosti oxidace pyrhotinových vzorků molekulárním kyslíkem na základě uvolněného železa a uvolněných sulfátů. Průměrná rychlost oxidace kyslíkem byla $4 \times 10^{-9} \pm 6 \times 10^{-10}$ mol $.m^{-2}.s^{-1}$.

Po sample	Oxidation rate based on iron release (moles x m^{-2} x s^{-1})	R^2 for iron release	Oxidation rate based on sulphate production (moles x m^{-2} x s^{-1})	R^2 for sulphate product
Po-M-1-93	4.03×10^{-9}	0.997	2.70×10^{-11}	0.999
Po-M-2-94	4.73×10^{-9}	0.998	4.18×10^{-10}	0.81
Po-M-3-94	9.76×10^{-9}	0.986	4.02×10^{-10}	0.956
Po-M-4-94	3.53×10^{-9}	0.996	1.09×10^{-10}	0.85
Po-C-5-94	1.58×10^{-9}	0.998	8.15×10^{-12}	0.84
Po-M-6-94	2.94×10^{-9}	0.996	4.15×10^{-11}	0.848
Po-M-7-94	4.22×10^{-9}	0.99	5.64×10^{-11}	0.861
Po-M-8-94	1.33×10^{-9}	0.999	1.38×10^{-11}	0.975
Po-M-9-91	1.60×10^{-9}	0.996	1.59×10^{-11}	0.183
Po-M-15-93	3.07×10^{-9}	0.998	5.86×10^{-10}	0.998
Po-M-17-93	1.65×10^{-9}	0.997	6.59×10^{-11}	0.937
PoM-19-94	5.54×10^{-9}	0.996	4.31×10^{-10}	0.876
Mean	4×10^{-9}		2×10^{-10}	
standard error	6×10^{-10}		6×10^{-11}	

Tab. 2. Rychlosti oxidace pyrhotinových vzorků molekulárním kyslíkem v pH 2,75; 25°C (Janzen et al., 2000).

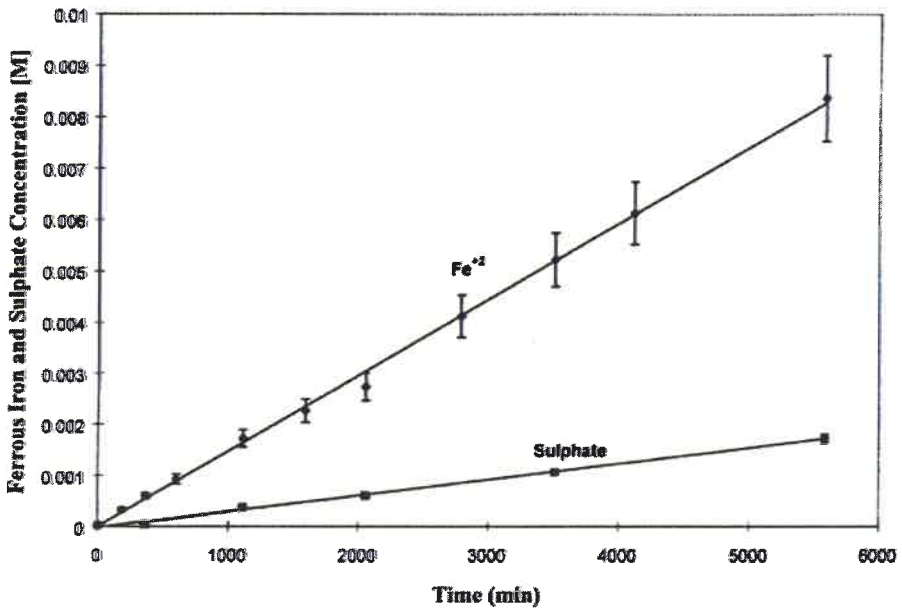

Obr. 6. Graf oxidace pyrhotinu molekulárním kyslíkem v pH 2,75;25°C (Janzen et al., 2000).

2.3.1.2 Oxidace iontem Fe^{3+}

Oxidace Fe^{3+} byla rychlejší v počáteční koncentraci Fe^{3+} = 4 x 10^{-4} mol/l a pH = 2,75. Průměrná rychlost oxidace byla 3,5 x 10^{-8} ± 1,5 x 10^{-9} mol .m^{-2}.s^{-1}.

Pyrrhotite sample	Oxidation rate by ferric iron (mol $Fe^{+3}m^{-2} \cdot s^{-1}$)		
	Fe_{int}^{+3} = 2 × 10^{-4} mol/L pH 2.75, 25°C	Fe_{int}^{+3} = 2 × 10^{-4} mol/L pH 2.50, 25°C	Fe_{int}^{+3} = 1 × 10^{-3} mol/L pH 2.50, 25°C
Po-M-1-93	3.51 × 10^{-8}	4.12 × 10^{-8}	5.34 × 10^{-8}
Po-M-2-94	3.11 × 10^{-8}	2.71 × 10^{-8}	4.57 × 10^{-8}
Po-M-3-94	3.04 × 10^{-8}	3.24 × 10^{-8}	8.53 × 10^{-8}
Po-M-4-94	1.76 × 10^{-8}	1.69 × 10^{-8}	6.73 × 10^{-8}
Po-C-5-94	1.96 × 10^{-8}	1.39 × 10^{-8}	2.46 × 10^{-8}
Po-M-6-94	5.17 × 10^{-8}	4.03 × 10^{-8}	6.83 × 10^{-8}
Po-M-7-94	4.06 × 10^{-8}	3.42 × 10^{-8}	3.96 × 10^{-8}
Po-M-8-94	1.39 × 10^{-8}	1.32 × 10^{-8}	2.34 × 10^{-8}
Po-M-9-93	2.83 × 10^{-8}	2.85 × 10^{-8}	4.16 × 10^{-8}
Po-M-15-93	2.84 × 10^{-8}	Not analyzed	7.05 × 10^{-8}
Po-M-17-93	5.49 × 10^{-8}	3.80 × 10^{-8}	1.08 × 10^{-7}
Po-M-19-94	6.31 × 10^{-8}	5.26 × 10^{-8}	1.85 × 10^{-7}
Mean	3.5 × 10^{-8}	3.1 × 10^{-8}	6.8 × 10^{-8}
standard error	1.5 × 10^{-9}	3.6 × 10^{-9}	1.3 × 10^{-8}

Tab. 3. Rychlosti oxidace pyrhotinu iontem Fe^{3+} v pH = 2,75; 2,50; 25°C (Janzen et al., 2000).

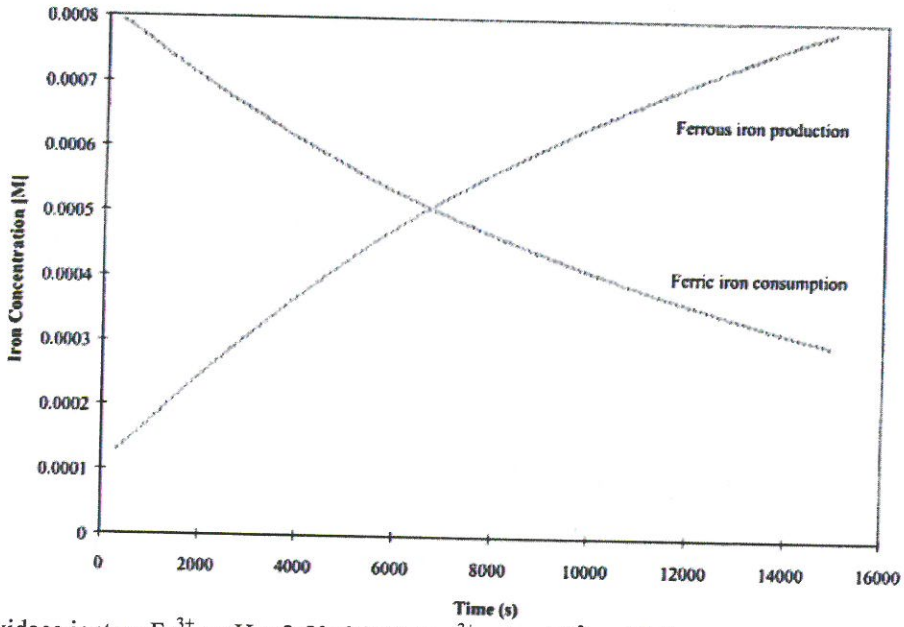

Obr. 7. Graf oxidace iontem Fe^{3+} v pH = 2,50; 25°C; Fe_{int}^{3+} = 1 x 10^{-3} mol/l (Janzen et al., 2000).

2.3.1.3 Neoxidační rozpouštění

Experimenty byly provedeny, aby se určil příspěvek neoxidačního rozpouštění na uvolňování železa z pyrhotinu. Průměrná rychlost byla 5 x 10^{-10} ± 3 x 10^{-10} mol .m^{-2}.s^{-1}. Graf na Obr. 8 ukazuje, že produkce železa byla konstantní po dobu 6 dní. Ačkoli se produkce železa zvyšovala s časem, hodnoty sulfátů zůstaly nezměněné a kolísaly kolem limitu detekce. Jak Janzen et al.(2000) předpokládali síra z pyrhotinu zůstala v redukovaném stavu (S^{-2}) během rozkladu.

Pyrrhotite sample	Pyrrhotite dissolution (mol $m^{-2} \cdot s^{-1}$)
Po-M-1-93	8.24×10^{-10}
Po-M-2-94	3.53×10^{-10}
Po-M-3-94	4.72×10^{-10}
Po-M-4-94	9.21×10^{-11}
Po-C-5-94	1.67×10^{-10}
Po-M-6-94	6.11×10^{-10}
Po-M-7-94	3.24×10^{-10}
Po-M-8-94	9.32×10^{-10}
Po-M-9-91	3.70×10^{-10}
Po-M-15-93	9.20×10^{-10}
Po-M-17-93	4.76×10^{-10}
Po-M-19-94	4.75×10^{-10}
Mean	5×10^{-10}
standard error of mean	9×10^{-11}

Tab. 4. Rychlosti neoxidačního rozpouštění pyrhotinu v pH = 2,75; 25°C (Janzen et al., 2000).

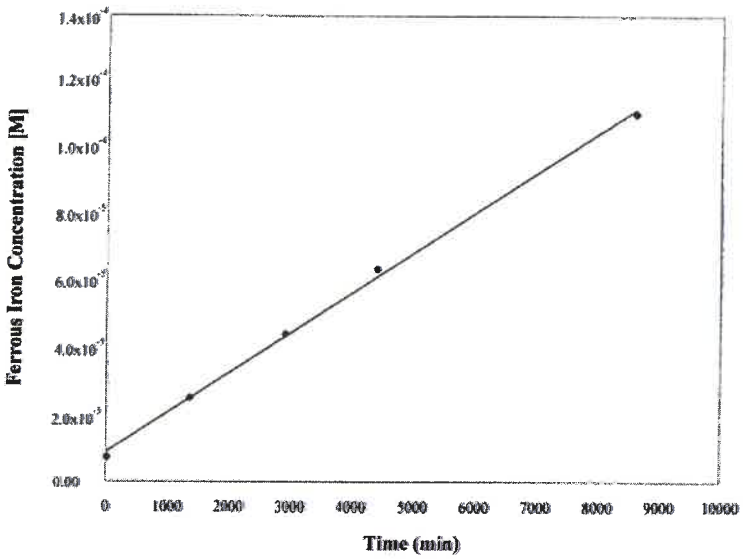

Obr. 8. Graf neoxidačního rozpouštění pyrhotinu v pH = 2,75; 25°C (Janzen et al., 2000).

Na základě uvolněného železa při různých teplotách byla spočítána aktivační energie pro oxidaci pyrhotinu kyslíkem a železitým iontem od 47 do 63 kJ/mol.
Krystalická struktura nebo obsah stopových kovů neměly shodný nebo systematický vliv na rychlost oxidace.
Neoxidační rozpouštění by v budoucnu mohlo být významné například při ukládání hlušin z těžby pod hladinu vody.

2.4 Měření rychlosti oxidace pyritu kyslíkem pomocí vibrační spektroskopie

Jak již bylo zmíněno výše k oxidaci pyritu dochází hlavně díky dvěma oxidantům. Při nízkých pH (< 3.5) a zároveň vysokých (> 3,5) je O_2 účinným oxidantem, nicméně v nízkých pH je Fe^{3+} dominantnějším oxidačním činidlem.
Borda et al. (2004) studoval oxidaci pyritu pomocí ATR-FTIR spektroskopie. Tato studie byla zaměřená na postupnou oxidaci disulfidických skupin (S^{-2}) použitím ATR průtokové reakční cely a fotochemické ATR průtokové reakční cely. Oxidace pyritu byla zkoumána ve 2 podmínkách, ve tmě a pod ozářením viditelným a UV světlem. Toto studium prokázalo přítomnost rozmanitých sloučenin kyslíku a síry (S-O) adsorbovaných na povrchu pyritu během oxidace. Byl pozorován síran ve vnější oblasti sférického komplexu a thiosíran v monodentátním komplexu. Počátečním krokem oxidace je

adsorbce kyslíku v místě železa a vytvoření Fe-O vazby na povrchu pyritu. Borda et al. (2004) navrhl, že konečným krokem je vygenerování SO_4^{-2}, který zůstává zpočátku adsorbovaný ve vnějších sférických komplexech. Toto počítá s přenosem 7 elektronů během reakčních kroků převádějících disulfid (S^{-1}) na síran (S^{+6}).

2.4.1 Naměřené výsledky

Experimenty byly prováděny v obou podmínkách (tma, UV) při pH 2,5; 5,6. K překonání relativně pomalé oxidaci povrchu pyritu kyslíkem byl roztok zahřát tak, aby se oxidační produkty tvořily v rozumném čase (20-30 hod). Vibrační energie přímo souvisí s konstantní vazebnou silou. Změny ve vibračních režimech mohou být interpretovány jako změny v absorpčním chování forem, stejně jako měnící se silové konstanty vazeb při adsorpci. Počet vrcholů je odvozený z teorie grup založené na symetrii molekul a je také instruktivní při přidělování spekter adsorbovaným komplexům. (Borda et al., 2004)

2.4.1.1 Průtokové experimenty ve tmě

Výsledky experimentů oxidace za tmy jsou zaznamenány v grafech na Obr. 9 při pH 2,5 a 5,6. Jsou zde zřetelně rozeznatelné dvě sady spektra. Spektrum při pH 2,5 ukazuje dva píky, P_1 je široký se dvěmi výškovými maximy, jeden v 1110 cm^{-1} a druhé v 1150 cm^{-1}, P_2 má střed umístěný v 990 cm^{-1}. Spektrum ukazuje poměr P_1:P_2 blízký 1:1.
Poměr P_3 : P_4 je blízký 1:2 a je zde malé rozšíření vln na konci spektra.

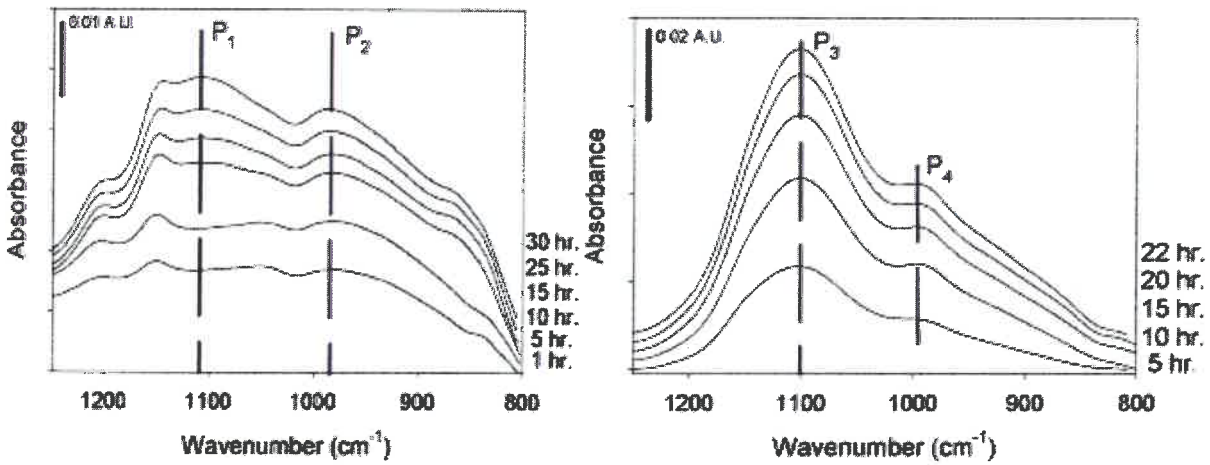

Obr. 9. Graf spektra naměřeného během 30 hodin. Pyrit je vystavený oxidaci čistým O_2, pH = 2,5 za tmy použitím průtokové metody. Graf spektra naměřeného během 22 hodin při pH = 5,6. P_1 a P_2 (P_3, P_4) reprezentují nejvýznamnější píky spektra. Spektrum je pro přehlednost v kontrastu s absorbancí (Borda et al., 2004).

2.4.1.2 Fotochemické průtokové experimenty

Jak ukazují grafy na Obr. 10. při pH 2,5 jsou nejvíce viditelné rozdíly oproti spektru naměřeném ve tmě. P_5 je nazván pro usnadnění a reprezentuje rameno lokalizované blízko 1090 cm^{-1}. Nejvýraznější odlišnost od temnostního spektra je v intenzitě poměru píků z P_1:P_2 (1:1) na přibližně P_5:P_6 (1:2). Poměr intenzity píků při pH 5,6 je P_7:P_8 (2:1).

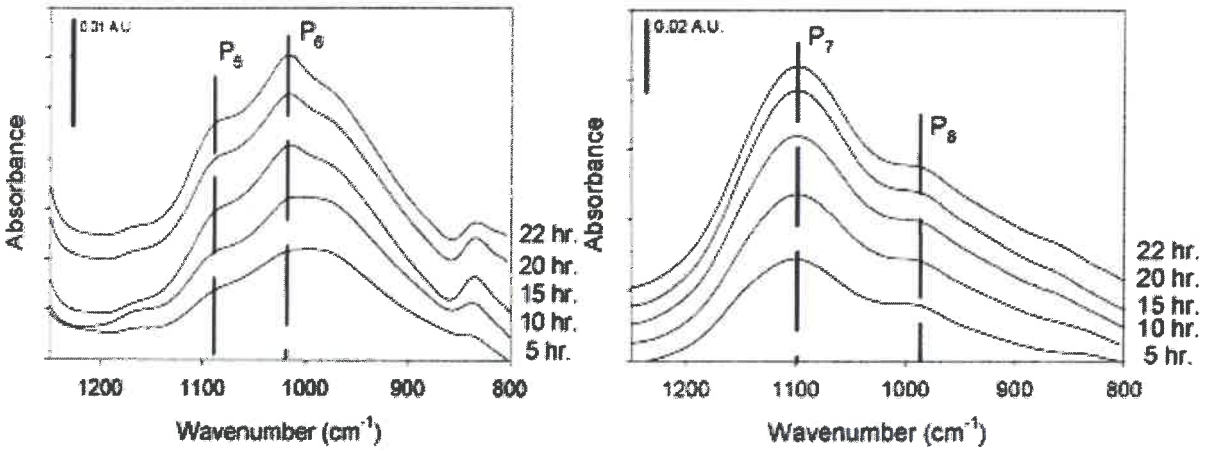

Obr. 10. Grafy spektra naměřeného během 22 hodin vystavení pyritu působení čistého O_2 při hodnotě pH 2,5 (a pH 5,6) použitím průtokové metody a ozařování UV světlem (Borda et al., 2004).

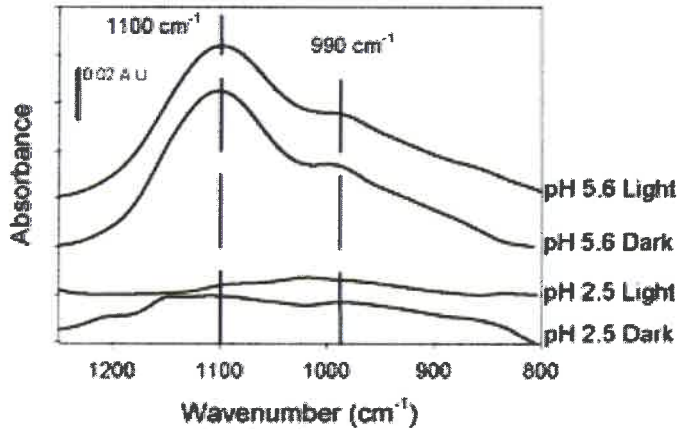

Obr. 11. Graf finálního spektra vybrané pro každou experimentální podmínku (Borda et al., 2004).

Souhrnný graf na Obr. 11. zobrazuje nejdelší časové období oxidačních spekter ve všech podmínkách a zdůrazňuje významnou nesouměrnost každého tvaru píku, což potvrzuje, že existuje více než jedna povrchová forma ve všech experimentálních podmínkách. Píky v 1210 cm-1 a 860 cm-1 ukazují, že je na povrchu pyritu přítomno významné množství hydrogensíranu jak ukazuje Tab. 5. Vytěžené haldy z dolů jsou často vystavené periodickému proudění dešťové vody. Když je přítomné významné množství hydrogensíranu, vysoké koncentrace kyseliny mohou bát uvolněny do prostředí a mít za následek potenciálně škodlivé účinky. Ve vyšších pH hydrogensíran chybí, spektrum ukazuje poměr P_3:P_4 (2:1), což naznačuje, že P_3 (1105 cm^{-1}) je přidružené k přítomnému síranu.

Sulfoxyanion	Sulfur oxidation state	Coordination	ν_1 (cm^{-1})	ν_3 (cm^{-1})
Sulfate[c]	VI	Outer-sphere	NA or 975	1100–1140
Sulfate[b]	VI	Monodentate	975	1050, 1160
Sulfate[b]	VI	Bidentate	975–1000	1075, 1175, 1210
Bisulfate[b]	VI	Outer-sphere	890	1040, 1210
Sulfite[c]	IV	Monodentate	930	1130
Thiosulfate[d]	II	Monodentate	1000	1130
Thiosulfate[d]	II	Bridging	1030	1200

Tab. 5. Přehled maximálních píků vybraných sulfooxidů v koordinačních komplexech (Borda et al., 2004).

Borda et al. (2004) měl za cíl pomocí ATR-FTIR spektroskopie zkoumat povrchové sulfo-oxy sloučeniny utvořené během oxidace pyritu. Ačkoli nebylo možné zcela přiřadit všechny S-O formy,

které přispívají ke změřenému spektru, přítomnost nejméně dvou forem je ve shodě se stupňovitými oxidačními kroky, které byly předtím předpokládány.
Výsledky také potvrzují, že mechanismus oxidace pyritu molekulárním kyslíkem je ovlivněn světlem a pH. Tyto efekty nebyly plně vysvětleny, nicméně charakteristika povrchových S-O forem během tohoto procesu je důležitým krokem vpřed.

2.5 Pozorování oxidace galenitu užitím Ramanovy spektroskopie

Shapter et al. (2000) využili Ramanovu spektroskopii na zkoumání oxidace povrchu galenitu také pro její nedestruktivní povahu. Kvůli necitlivosti tradiční Ramanovy spektroskopie v detekci povrchových procesů, byla využita Spektroskopie povrchově zesíleného Ramanova rozptylu (SERS). SERS zahrnuje studium materiálu na zdrsnělé kovové vrstvě (Ag, Cu, Au), která vede ke zvýšení normálně slabých Ramanových sil.
Shapter et al. (2000) studovali oxidaci galenitu v pokojové teplotě (nízký výkon laseru) a při zvýšené teplotě (vysoký výkon laseru) použitím kolmého dopadu zpětného rozptylu ramanovy mikrosondy.

2.5.1 Ramanovo spektrum při nízkém a vysokém výkonu laseru

Ramanovo spektrum čerstvě uštípnutého monokrystalu galenitu je na Obr. 12. Jak bylo očekáváno, díky krystalické struktuře typu kamenné soli, nebyl pozorován žádný pík. Bylo zaznamenáno spektrum čistého galenitu s pomocí relativně nízkého výkonu laseru (asi 5 mV). Zvýšení výkonu laseru na 25 mV vede k okamžitému pozorování několika nových píků s nejintenzivnějším výskytem v 962,6 cm-1 jak ukazuje graf na Obr. 13. Vysoká teplota povrchu indukovaná laserem vede k rychlé oxidaci galenitu na sulfát a oxysulfáty. Vizuální pozorování temné skvrny v ohnisku laseru potvrdilo reakci. Vzorek byl ponechán několik dní v pokojové teplotě bez ozařování. Nenastala žádná změna a nebyl objeven žádný nový pík, což potvrdilo, že k rychlé oxidaci je potřeba vysoké teploty.
Sulfát vyprodukovaný následkem oxidace galenitu za vysoké teploty se vyznačuje rozeklanými vrcholy v 426, 438, 1060 a 1071 cm^{-1} jak ukazuje Obr. 14 (Shapter et al., 2000).

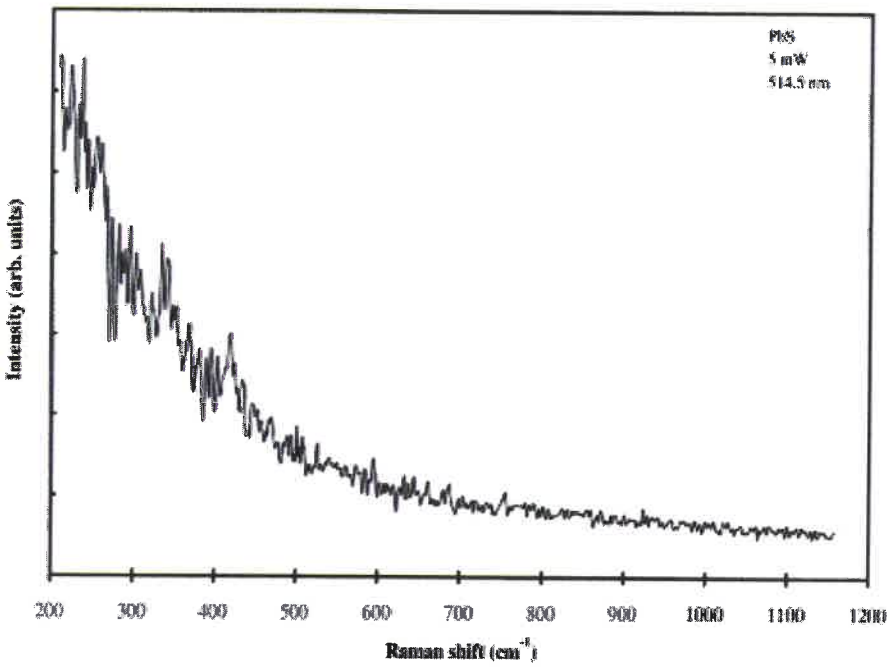

Obr. 12. Graf Ramanova spektra čistého galenitu s použitím nízkého výkonu laseru (asi 5 mV v 514,5 nm) (Shapter et al., 2000).

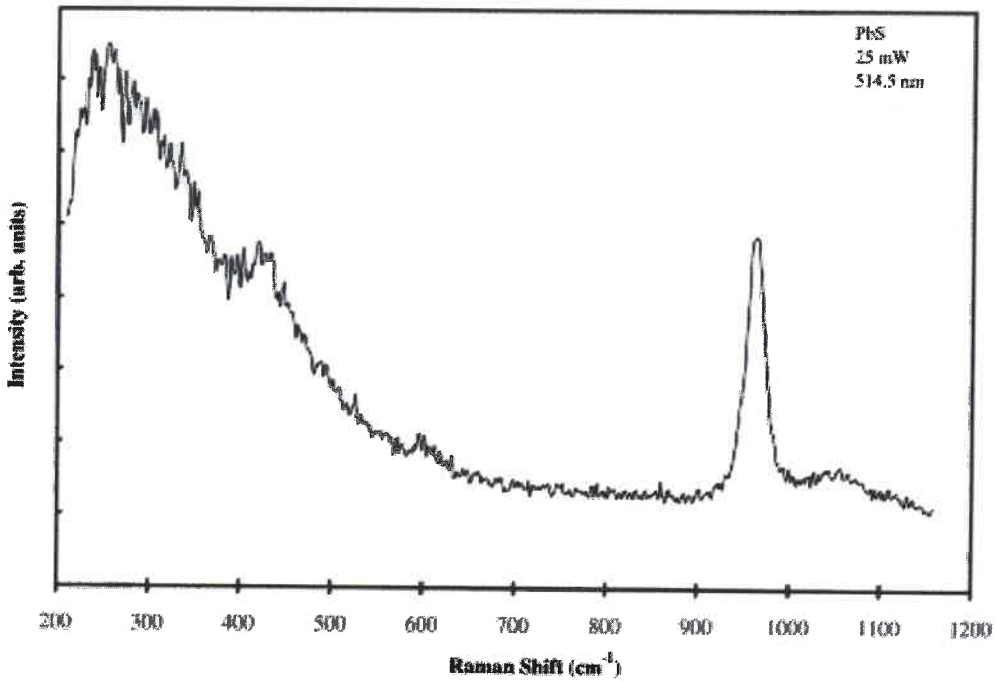

Obr. 13. Graf Ramanova spektra čistého galenitu s použitím vysokého výkonu laseru (asi 25 mV v 514,5 nm) (Shapter et al., 2000).

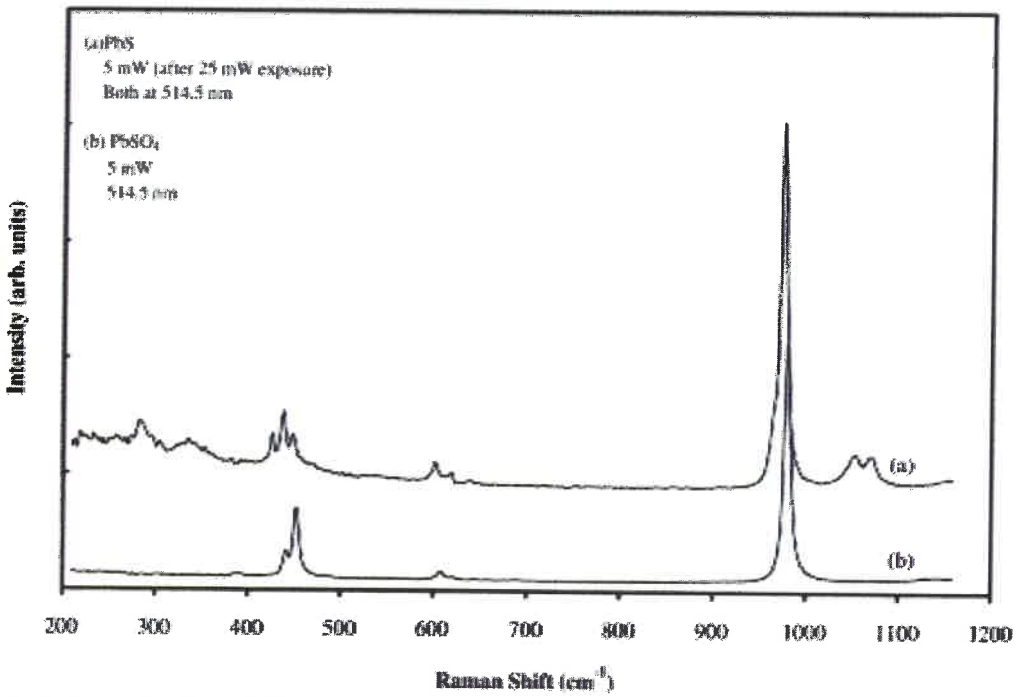

Obr. 14. Ramanovo spektrum čerstvě oxidovaného galenitu v pokojové teplotě (a) a anglesitu ($PbSO_4$) (b) v pokojové teplotě (Shapter et al., 2000).

Je těžké změřit přesnou teplotu povrchu pod ozářením při vysokém výkonu laseru. Skutečnost, že jsou pozorovány oxysulfáty naznačuje teplotu kolem 900°C. Poměrné množství oxysulfátů se mění každým dnem, což může být dáno změnou vlhkosti vzduchu nebo obtížnému zaostřování laseru pokaždé na úplně stejný bod.

Povrchová oxidace galenitu v pokojové teplotě nebyla Ramanovou mikrosondou pozorovatelná. Zvýšení teploty povrchu vedlo k rychlé oxidaci s produkcí oxysulfátů PbO.PbSO4, 3PbO.PbSO4 a 4PbO.PbSO4. Tyto oxysulfáty se vyznačují několika píky, včetně píku nízké frekvence, který byl

definitivně přiřazen k oxysulfátové formě. V této reakci není žádný důkaz produkce jednoduchých olovnatých oxidů (Shapter et al., 2000).

2.6 Měření rychlosti oxidace sulfidů pomocí vsádkových a kolonových experimentů

Mihaljevič et al. (2004) zpracovali studii zabývající se oxidací sulfidů doprovázejících zlatonosné rudy. Vyskytují se buď jako rozptýlená zrna nebo jako malé žíly až 5 mm silné. Ve studované oblasti Západní Mokrsko mají sulfidy zvýšený obsah arsenu. Možná mobilizace tohoto As musí být brána v potaz během případné těžby v oblasti Západní Mokrsko, kvůli blízkosti zdroje pitné vody řeky Vltavy. Experimenty byly provedeny dvěmi odlišnými způsoby a porovnány.

2.6.1 Vsádkový experiment

Vzorek horniny byl nejprve chemicky analyzován pomocí volumetrické analýzy, gravimetrie a spektrofotometrie. Stopové prvky byly určeny pomocí FAAS. Vzorek byl dále upraven drcením a prosévánim na 4 zrnitostní frakce: f1 (5 - 2 mm), f2 (2 - 1 mm), f3 (1 – 0,064 mm) a f4 (< 0,064 mm). Jednotlivé zrnitostní frakce byly vyluhovány v 1 l PE lahvích s poměrem pevné látky a roztoku 1:10. Loužící roztok odpovídal průměrnému složení srážkové vody v Pražském regionu, pH 4,51. Přibližně 15 ml vzorku bylo odebíráno v pravidelných intervalech a filtrováno skrz 0,45 μm membránový filtr. Celý pokus trval 21 dní při teplotě 25°C, během níž nádoby rotovaly v otáčkách 220 za minutu.
Naměřené hodnoty Eh kolísaly v rozsahu 550 – 650 mV a pH kolísalo v rozsahu 7,3 – 8,8. Změna pH z 4,5 na více než 7 byla pozorována po prvních 24 hodinách experimentu. Koncentrace sulfátových iontů rostla s časem a byla nepřímo úměrná průměru zrn jednotlivých zrnitostních frakcí. Koncentrace As kolísaly v rozmezí 42 – 69 μg/l a podobně jako koncentrace železa nebyly závislé na čase nebo zrnitostní frakci jak ukazuje Obr. 16. (Mihaljevič et al., 2004)

2.6.2 Kolonový experiment

Čtyři loužící kolony o průměru 7,1 cm a výšce 29 cm (Obr. 15) byly naplněny dostatečným množstvím jednotlivých zrnitostních frakcí tak, že každý sloupec obsahoval materiál se specifickým povrchem přibližně 1100 m^2 (f1 – 1100g, f2 - 512g, f3 - 80g, f4 -12g). Každý den po dobu jednoho měsíce bylo 110 ml loužícího roztoku aplikováno do každého sloupce. Kolonové experimenty byly vykonány při teplotě 25 ± 2 °C v klimatizované laboratoři a při teplotě 6 ± 2 °C v chladící skříni. Nižší teplota odpovídala průměrné roční teplotě v oblasti. Vyšší teplota odpovídá zrychlenému loužícímu cyklu.

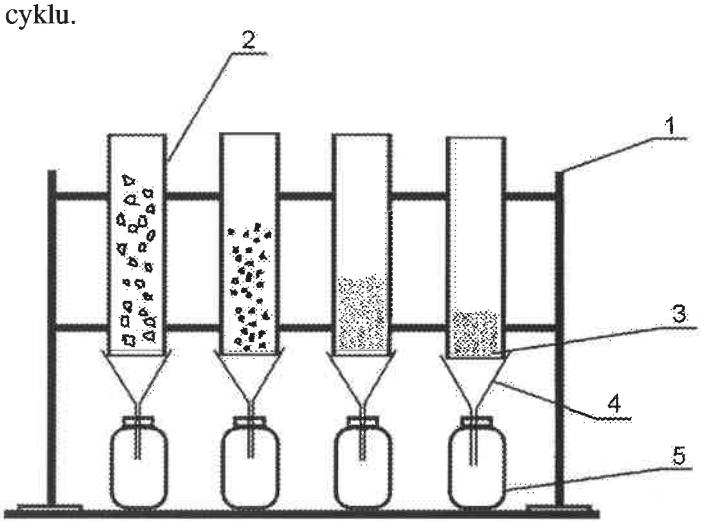

Obr. 15. Loužící aparatura: Rám (1), PE loužící válec (2), nylonová síť (3), skleněný trychtýř (4), nádobky o velikosti 500ml (5) (Mihaljevič et al., 2004)

Eh hodnoty kolonových experimentů kolísaly v rozmezí 620 – 780 mV. Hodnoty pH vykazovaly menší rozptyl než ve vsádkových experimentech, v rozsahu 7,3 – 8,1. Výluh z kolonového experimentu vykazoval nižší koncentrace sulfátových iontů. Koncentrace sulfátových iontů ve filtrátech byly závislé na množství rudy umístěné v jednotlivých sloupcích. Množství vyluhovaných sulfátů ve 25 °C bylo přibližně dvojnásobné než v 6°C. Koncentrace železa ve filtrátech sloupcového experimentu byly přibližně o řád nižší než ve vsádkovém experimentu. Množství arsenu louženého v kolonovém experimentu se snižovalo v pořadí f2>f1>f3,f4 (6 °C) a f2>f1>f4>f3 (25 °C), to znamená, že nekorespondovalo se specifickou plochou povrchu a nebylo také závislé na množství rudního materiálu umístěného ve sloupcích. Obsah As ve filtrátech byl ale závislý na teplotě, při které byly experimenty uskutečněny. Zatímco množství extrahovaného As se mírně snížilo v 6 °C, ve 25 °C se koncentrace snížily téměř k jedné polovině původní hodnoty (Obr. 16.).

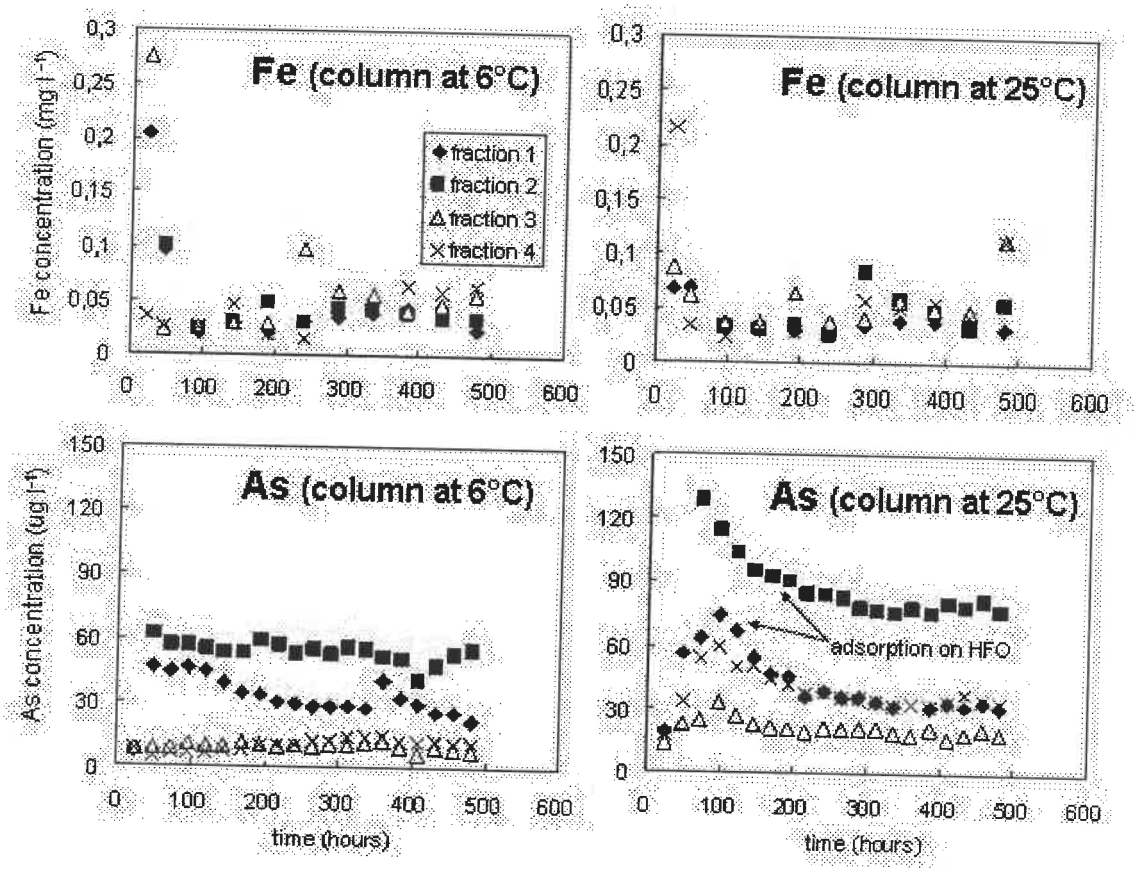

Obr. 16. Koncentrace železa a arsenu ve výluhu sloupcového experimentu při teplotě 6 a 25 °C (Mihaljevič et al., 2004).

2.6.3 Výpočet rychlosti

Reakční rychlosti vsádkových a sloupcových experimentů byly vypočítané z koncentrací sulfátových iontů na základě celkového množství sulfátu, které se uvolnilo během celé studované doby a vztahující se k jednomu gramu zvětralé rudy.

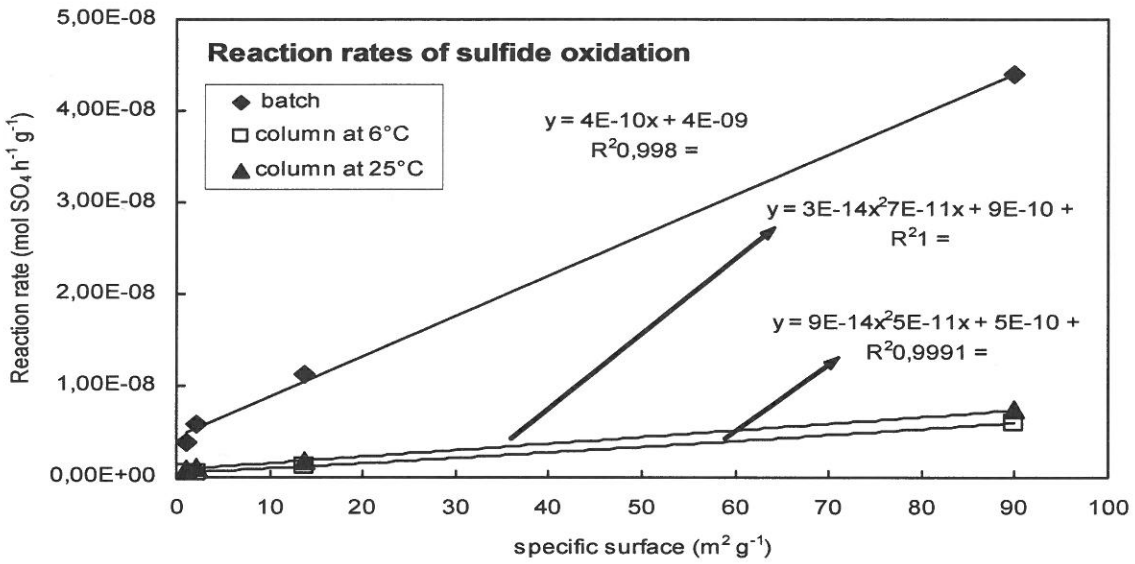

Obr. 17. Reakční rychlosti oxidace sulfidů jako funkce specifického povrchu vzorků (Mihaljevič et al., 2004).

Hodnoty pH dvou uskutečněných typů experimentů byly ovládány hlavně karbonátovou rovnováhou a oxidací obsažených sulfidů. Prudké zvýšení hodnoty pH bylo dokázáno zvláště v dávkovém experimentu a byl striktně související se silnou pufrační kapacitou vápence obsaženého v rudě. Nižší rozkládání a celkově nižší hodnoty pH byly pozorovány v kolonových experimentech. Uzavřená nádoba vsádkového experimentu a omezený kontakt s atmosférickým CO_2 mohl vést k vyššímu pH roztoku tvořeného v dávkovém loužení rudy. Srovnání chování As v 6 a 25 °C kolonového experimentu signalizuje, že As a Fe jsou oxidovány v různých rychlostech. Ve vyšších teplotách bylo uvolněno více As. Jak odhalily naše kolonové experimenty, vzrůst koncentrace SO_4^{2-} potvrzuje, že oxidace sulfidů probíhala postupně během celého experimentu. Nicméně uvolňování Fe a As je přímo provázáno a je pravděpodobně řízeno druhotnými procesy stejně jako během dávkových experimentů. Ve skutečnosti je nově formovaný HFO znám tím, že je účinným sorbetem pro mobilní arzen. Pokles Fe a As koncentrací ve filtrátu naprosto jasně souvisí se sekundární formací HFO a následnou adsorpcí As na jejich povrchu.

Množství arsenu ve filtrátech odráželo nejen oxidaci samotnou, ale také množství vylouhovaného materiálu. Zajímavé je, že nejvyšší množství arsenu bylo vylouhovánu z frakce f2 v kolonovém experimentu při obou teplotách (Obr. 16). Účinek velikosti zrna na loužící chování As může být zakryt nehomogenností obsahu sulfidu v hrubějších zlomcích f1 a f2. Několik malých zrn sulfidů nestejnorodě nalepených uvnitř rudy minerálu by mohlo být původem tohoto jevu.

Zlomek s nejmenší specifickým povrchem, ale největší vzorovou hmotností (f1) vykazoval nejvyšší koncentraci uvolněných SO_4^{2-} iontů. Tento rozdíl byl eliminován vztažením množství uvolněné SO_4^{2-} k hmotnosti vzorku a množství sulfidů obsažených při výpočtu reakční rychlosti. Reakční rychlosti vsádkových experimentů byly téměř o řádovou hodnotu vyšší než kolonových experimentů. Rychlosti u kolonových experimentů byly nižší než rychlosti u průtokových oxidačních experimentů uskutečněných např. Nicholsonem v roce 1998. Počáteční zvýšení koncentrace u SO_4^{2-}, Fe a As ve filtrátech z kolonových experimentů odráží přizpůsobení pH v této interakci a také oxidaci povrchu jednotlivých zrn, která se vyskytla před současným loužením a byla pozorována v podobných experimentech.

Srovnání kolonových a vsádkových experimentů ukázalo rozdíly mezi rychlostí oxidace sulfidu u zlatých rud s arzenem. Vsádkový experiment poskytl rychlou informaci o rovnováze a produktech reakce v interakci vody a horniny. Kolonový experiment naopak lépe reflektuje skutečný přirozený systém, ale jeho interpretace jsou více komplikované a vyžadují více experimentálních dat. Průběh

zvětrávání zlatonosného rudního depozitu ze Západního Mokrska byl ovlivněn hlavně přítomnými uhličitany, který ovlivnily hodnoty pH interreagujícího roztoku. Hydratované oxidy železa a SO_4^{-2} ionty byly/jsou tvořeny během oxidace sulfidů za daných okolností. HFO jsou důležité sorbety mobilizující As. Rychlost oxidace sulfidů je přímo úměrná specifickému povrchu ploch luhovaných vzorků. V rozechvěném vsádkovém experimentu je oxidační rychlost řádově výše než ve stálém kolonovém pokusu. Vyšší rychlost byla dána vyjmutím HFO z reakčního povrchu, a měla za následek rychlejší průnik molekulárního kyslíku k neoxidovaným částem minerálních zrn. Množství As ve filtrátech je závislé na kombinaci počtu pokusných podmínek, zvláště na velikosti zrna, váze vzorku a teplotě. (Mihaljevič et al., 2004).

3. ZÁVĚR

Schopnost analyzovat oxidovaný povrch in situ a schopnost odvozovat relativní reakční kinetiku reprezentuje značný pokrok ve studiích oxidace sulfidů. Cílem této práce bylo poukázat na několik možných způsobů zjišťování rychlostí oxidace sulfidů. Moderní studie zabývající se mechanismy oxidace sulfidů se shodují na faktu, že Fe^{3+}, O_2 a H_2O_2 jsou nejvýznamnějšími oxidanty. Z výsledků jednotlivých experimentů vyplývá, že při oxidaci dochází ke vzniku nových forem - sulfátů, hydroxidů, sulfoxianiontů, hydratovaných železných oxyhydroxidů ($FeOOH.nH_2O$), oxyhydroxidů (e-FeOOH), jarositu (vodnatý sulfát s obsahem železa $K_2Fe_6(SO4)_4.(OH)_{12}$). Oxidace sulfidů je silně ovlivňována pH, teplotou, specifickým povrchem, parciálním tlakem a přítomností acidofilních bakterií. Mechanismus oxidace je navíc ovlivňován světelným zářením.
V mírně kyselém pH se pyrit rozkládá převážně na sulfáty, ale s klesající kyselostí se oxidace pyritu uskutečňuje také během utváření elementární síry. Minimální oxidační rychlost pyritu byla pozorována v okolí neutrálního pH.
Na vzorku pyrhotinu bylo provedeno měření příspěvku neoxidačního rozpouštění, které by mohlo být využíváno v případném uskladňování hlušin z těžby pod hladinou vody.
Experimenty mají za cíl co nejlépe popsat vlivy oxidace sulfidů na životní prostředí, aby mohlo být předcházeno případným negativním dopadům spojených s těžbou sulfidických rud.

4. POUŽITÁ LITERATURA

A.Článek v zahraničním odborném periodiku

Bonnissel-Gissinger, P., Alnot, M., Ehrhardt, J.J., Behra, P., 1998. Surface Oxidation of Pyrite as a Function of pH. *Environ. Sci. Technol.* 32, 2839-2845

Borda, M.J., Strongin, D.R., Schoonen, M.A., 2004. V A vibrational spectroscopic study of the oxidation of pyrite by molecular oxygen. *Geochim. Cosmochim. Acta* 68, 1807-1813

Janzen, M.P., Nicholson, R.V, Scharer, J.M., 2000. Pyrrhotite reaction kinetics: reaction rates for oxidation by oxygen, ferric iron, and for nonoxidative dissolution. *Geochim. Cosmochim. Acta* 64, 1511-1522

Jerz, J.K., Rimstidt, J.D., 2004. Pyrite oxidation in moist air. *Geochim. Cosmochim. Acta* 68, 701-714

Mihaljevič, M., Sisr, L., Ettler, V., Šebek, O., Průša, J., 2004. Oxidation of As-bearing gold ore – a comparison of batch and column experiments. *Journal of Geochemical Exploration* 81, 59-70

Nicol, M.J., Lázaro, I., 2002.The role of E_H measurements in the interpretation of the kinetics and mechanisms of the oxidation and leaching of sulphide minerals . *Hydrometallurgy* 63, 15-22

Raichur, A.M., Wang,X.H., Parekh, B.K., 2000. Quantifying pyrite surface oxidation kinetics by contact angle measurements. *Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects* 167, 245-251

Rimstidt, J.D., Vaughan, D.J., 2003. Pyrite oxidation: a state-of-the-art assessment of the reaction mechanism. *Geochim. Cosmochim. Acta* 67, 873-880

Shapter,J.G., Brooker,M.H., Skinner, W.M., 2000. Observation of the oxidation of galena using Raman spectroscopy. *Int. J. Miner. Process.* 60, 199-211

B. Nepublikovaná práce

Divíšková E., 2006, *Využití chemiluminiscence ve studiu biooxidace sirných látek.* Bakalářská práce, katedra biochemi, PřF MU, Brno, 42 str.

C.WWW stránky

http://lms.vscht.cz/Zverze/IR/Atr.html, 20.4.2008
http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-04252002-125213/unrestricted/JerzDissertation.pdf, 19.4.2008
http://skripta.dictor.net/genet_min/g_35.php, 21.2.2008